

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI
ELM VƏ TƏHSİL NAZİRLİYİ

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ELM VƏ TƏHSİL NAZİRLİYİ
AZƏRBAYCAN DÖVLƏT İQTİSAD UNİVERSİTETİ (UNEC)

Təsdiq edirəm:

“İctimai idarəetmə və sosial innovasiyalar”
kafedrasının müdiri: i.f.d., dos. E.Q.Məmmədov
12 sentyabr 2025-ci il

“Şəhərləşmə və ekologiya” fənni üzrə
İŞÇİ TƏDRİS PROQRAMI
(Sillabus)

I. Fənn haqqında məlumat

Fənnin kodu:	00245
Fənnin növü:	əsas
Tədris ili:	2025/2026
Tədris semestri:	II
Fakültə:	“İqtisadiyyat və idarəetmə”
Qrup:	510,524
Tədris yükü:	30 (mühazirə)
Kredit sayı:	3 (üç)
Kafedra:	“İctimai idarəetmə və sosial innovasiyalar”

II. Müəllim haqqında məlumat

Fənni tədris edən müəllim:	dosent Bayramov Qəhrəman Saleh oğlu
E-mail ünvanı:	qehreman.bayramli@bk.ru
İş telefonu:	012 564-37-05
Tələbələr üçün qəbul vaxtları:	I - gün, saat 14.00-17.00

III. Tələb olunan dərslik və dərs vəsaitləri

ƏDƏBİYYAT:

Azərbaycan dilində

1. Atakişiyev M.C. Təbiətdən İstifadənin İqtisadiyyatı. Bakı-Təfəkkür 2004
2. Ağayev B.S., Əliyeva K.T. Elektron Tullantılar və Məlumat
3. Eminov Z.N. Coğrafiya. Bakı-2004
4. Əliquliyev R.M., Ələkbərov R.Q. İstifadədə olmuş kompüterlərin
utilizasiyasının sosial-ekoloji problemləri. Bakı-2010
5. Əzizov B.M., Əliyev M.İ. Tətbiqi ekologiya. Bakı-2002
6. R.Ş.Həsənov “Ətraf Mühitin İqtisadiyyatı”, 2018
7. Həsənov R.Ş. Ekologiya. Bakı-2012
8. Həsənov R.Ş. Avtoreferat – Azərbaycan və Orta Asiyanın cənub arid
subtropiklərinin aqroiqlim şəraiti və ehtiyatları. Bakı-1995
9. King A., Şnayder B. Birinci Qlobal İnqilab. Proqres-1991
10. Qoboviç R.D., Poznanski S.S. Gigiyena. Maarif-1975
11. Quliyev T.S. Təbiətdən istifadənin və ətraf mühitin mühafizəsinin
iqtisadiyyatı. Bakı-2008
12. Məmmədov Q.Ş., Xəlilov M.Y. Ekologiya və Ətraf Mühitin Mühafizəsi. Bakı-Elm-
2005
13. Məmmədov Q.Ş., Xəlilov M.Y. Ekologiya, Ətraf Mühit və İnsan. Bakı-Elm-
2006
14. Məmmədov Q.Ş., Xəlilov M.Y. Məmmədova S.Z. Aqroekologiya. Bakı-Elm-
2010
15. Mahmudov C. Ekologiya. Bakı-Nurlan-2009
16. Sadiqov A., Xəlilov İ. Ekologiya və Ətraf Mühitin Mühafizəsi. Bakı-
2004
17. Smirnova E.V. Ekoloji Marketing. Moskva-2010
18. Vəliyev T., Məmmədov N. İqtisadiyyatın əsasları. Bakı-Maarif-2002
19. Zengin Eyyup 2002. <http://beu.edu.az/article>
20. <https://az.wikipedia.org/wiki/%C4%B0qtisadiyyat>
21. az.wikipedia.org/wiki/Su_dovrani

Rus dilində

22. Вронский В.А. Экология словарь-справочник. Ростов-
на-Дону – 2002
23. Медоуз Д. и др. Пределы роста. 30 лет спустя. Москва, 2007
24. Мальтус Т.Р. Очерк о законе народонаселения. Перевод Бибикова П.А.
Москва - 2008
25. Пигу А. Экономическая теория благосостояния (The Economics of Welfare,
1920)
26. Эйюбов А.Д. Бонитировка климата Азербайджанской ССР. Баку,
1975
27. О.Н. Тюкавина Урбоэкология ; Сев.Т981 (Арктич.) федер. ун-т им. М.В.
Ломоносова. – Архангельск: САФУ, 2016.
28. [uchebnik.kz/.../313-bezothodnoe-proizvodstvo-i-problemy-
ispolzovaniya-obezvrezhi](http://uchebnik.kz/.../313-bezothodnoe-proizvodstvo-i-problemy-ispolzovaniya-obezvrezhi)
29. [https:// az.wikipedia.org/wiki/Azərbaycan_meşələri](https://az.wikipedia.org/wiki/Azərbaycan_meşələri)
30. <https://az.wikipedia.org/wiki/Sığorta>

31. http://files.preslib.az/projects/azereco/az/eco_m2_2.pdf
32. <http://www.e-qanun.az/>
33. <http://studopedia.info/Ekologiya/>

IV. Fənnin təsviri

Şəhərləşmə və ekologiya kursu geniş profilli iqtisadçıların ekoloji-iqtisadi hazırlığı üçün nəzərdə tutulur. Müasir dövrdə ətraf mühitdən istifadə üçün nə qədər aktualdırsa, onu qorumaq, bərpa etmək, cəmiyyətin davamlı inkişafını təmin etmək bir o qədər əhəmiyyətlidir. Elmin-texnikanın sürətli inkişafı insanlarda təbiətə də münasibəti dəyişməyi tələb edir. İqtisadçıların və ekoloqların qarşısında duran mühüm problemlərdən biri ətraf mühitdən və bütövlükdə onun komponentlərindən istifadənin kompleks və harmonik sistemini formalaşdırmaq, iqtisadi inkişafı təmin etməklə daha effektiv və sağlam ətraf mühit yaratmaqdan ibarətdir. Həmin problemlərin həlli ekoloji-iqtisadi biliklərin əsasını, ətraf mühitdən istifadənin iqtisadi və təşkilati məsələlərinin iqtisadçı-ekoloq profilli mütəxəssislər tərəfindən yerinə yetirilməsini tələb edir. Məhz buna görə tədris materiallarının öyrənilməsi prosesində tələbələr qarşısında duran əsas vəzifələr təbii resursların iqtisadi-ekoloji qiymətləndirilməsi, istehsalda ekoloji xərclərin uçot və təhlili, ətraf mühitdən istifadədə iqtisadi mexanizmlərin tətbiqi, ekoloji-iqtisadi tənzimləmə və nəzarət, təbiəti mühafizə tədbirləri, vurulan iqtisadi ziyanın hesablanması və s.-dən ibarətdir.

V. Fənnin məqsədi və vəzifələri

“Şəhərləşmə və ekologiya” kursunun məqsədi tələbələrdə ekoloji-iqtisadi dünyagörüşü formalaşdırmaq, Şəhərləşmə və ekologiya fənninin metodoloji əsasları və tədris metodikaları ilə tanış etməkdir. Ekoloji yönümlü ixtisasların xüsusiyyətləri nəzərə alınaraq, ətraf mühitdən istifadənin tənzimləmə mexanizminin öyrənilməsinə, onun təsərrüfat mexanizminin struktur elementlərinin təhlilinə, bazar münasibətləri şəraitində daha böyük əhəmiyyət kəsb edən urboekoloji bloka: Şəhərləşmə və ekologiya, ətraf mühit, taraz və nataraz urbonizasiya prosesi, şəhər aqlomeralisasiyanın yaranması, rekreasiya yükləri, ekosistemlərdə maddələr dövrününün bərpası və s. məsələlərinə üstünlük verilir.

Fənnin tədrisində əsas məqsəd tələbələrə urboekoloji qanunauyğunluqları, mövcud normativləri, standartları, ətraf mühitə təsirin mənbələrini, təbii resurs potensialından istifadənin ekoloji-iqtisadi effektivliyini, ətraf mühitdən istifadənin ekoloji-iqtisadi tənzimlənməsini, antropogen təsirlərin təbii mühitə vurduğu ekoloji-iqtisadi ziyanı və onun qiymətləndirilməsini, təbii mühitdən istifadənin və mühafizənin iqtisadi stimullaşdırılmasını, qəbul olunmuş qanun və normativləri və s. əhəmiyyətini öyrətməklə gələcəyin ekoloq-iqtisadçılarına hərtərəfli ekoloji biliklər verməkdən ibarətdir.

Eləcə də, kursun tədrisi zamanı müxtəlif davranış modellərinin tətbiqi imkanları və bunların mümkün nəticələri təqdim edilir, konkret tapşırıqların yerinə yetirilməsi əsasında tələbələrə təhlilaparma və modellərin tətbiqi qabiliyyətləri aşılır.

Fənnin tədrisi qarşısında duran vəzifələr aşağıdakılardır:

- Təbiətdən səmərəli istifadənin üsul, vasitə və formalarının tədqiqi, normal həyat fəaliyyəti üçün şəraitə nail olunması ilə bağlı tələbələrdə elmi təsəvvür formalaşdırmaq;
- Resursların hərtərəfli və kompleks istifadəsinə yönəlmiş kompleks tədbirləri və modelləri (nəzəriyyələri) tələbələrə təqdim etmək;
- Urbanizasiya prosesinin ekoloji üsullarla (ekolojişdirilməsini) həyata keçməsinə əsaslandırmaq
- Gələcək nəsillərin maraqları nəzərə alınmaqla cəmiyyətlə təbiətin qarşılıqlı əlaqəsinin optimallaşma üsullarını başa salmaq;
- ətraf mühətdən istifadənin və onun mühafizəsinin dövlət və regional idarəetmə orqanları sisteminin yaradılması mexanizmlərini tələbələrə aşılamaq;

VI. Fənnin tədris metodologiyası

Bu fənnin tədrisi prosesində mühazirələrin oxunması, interaktiv müzakirələrin aparılması, komanda şəklində layihələrin icrası, kiçik qruplarda iş, işgüzar oyunlar, xüsusi nümunələrin (keys-stadilər) öyrənilməsi və təhlili, esse yaxud sərbəst işlərin yazılması və bu kimi geniş çeşiddə tədris və təlim üsullarından istifadə edilir.

Bundan əlavə tədris və təlim prosesində xarici və yerli ekoloji və urboekoloji ədəbiyyatdan, habelə beynəlxalq və yerli mediadan (internet resurslarından) götürülmüş məqalələrin, real nümunələrin və xüsusi keyslərin təhlilinə, müzakirəsinə və məntiqi nəticələr çıxarılmasına xüsusi diqqət verilir. Verilən biliklərin tətbiqi bacarıqlarının formalaşdırılması üçün tələbələr mövzuya uyğun seçilmiş tapşırıqları həll edəcəklər.

Hər bir yeni mövzunun tədrisi öncəsi bakalavr və magistrantlar müəyyən olunmuş mətnləri və onlara təqdim edilmiş (tapşırılmış) digər qiraət materialları ilə tanış olmalıdırlar.

VII. Öyrənmənin nəticələri:

Kursun tədrisi başa çatandan və bütün mövzular mənimsənildikdən sonra tələbələr aşağıdakılara nail olmalıdırlar:

Bilməlidirlər:

- Şəhərləşmə və ekologiyanın predmeti, metodlarını və onların tədqiqat üsullarını;
- urbanizasiyanın dinamikasının urboekoloji aspektlərini;
- urboekoloji sistem və onun xarakterik xüsusiyyətləri;
- dünyanın iri konurbasiyaları və onların yaratdığı ekoloji problemlər;
- fiziki amillərin şəhər mühitinə təsiri və şəhərlərin xarakterik xüsusiyyətləri;
- rekreasiya yükləri şəhər və biota;
- şəhər və şəhəratrafi məskunlaşma, şəhər ekosistemlərinin qorunması
- bu kompleksdə : şəhərlərdə yaşayan əhalinin koloriyə və qida maddələrinə olan sutkalıq tələbatı, qidalanmanın fizioloji və ekoloji əsaslara daxildir

- ətraf mühitin çirklənməsi zamanı meydana çıxan ekoloji problemlər və onların həlli yolları
- Azərbaycan Respublikasında ətraf mühit komponentlərindən istifadənin tənzimlənməsi və onların mühafizəsini;

Bacarmalıdır:

- ətraf mühitdən istifadədə dəyən zərərin ekoloji-iqtisadi aspektlərini fərqləndirməyi ;
- ətraf mühit komponentlərinin təsnifatı və mühafizə istiqamətlərini fərqləndirməyi ;
- tullantıların ətraf mühitə limit daxili və limitdən artıq (qatılıq həddi normaları) müəyyən etməyi ;
- urbanizasiyada urboekoloji nəzarət metodlarının təşkilinin təşkilati və hüquqi əsaslarını müəyyən etməyi ;
- Şəhərləşmə və ekologiyanın urboekoloji tənzimlənməsi, normalaşdırılması və standartlaşdırılması sistemini müəyyən etməyi;
- ətraf mühitdən istifadədə mühafizəsi tədbirlərini (təşkilati, texnoloji, inzibati, sosial-iqtisadi) müəyyən etməyi.
- cəmiyyətlə ətraf mühitin qarşılıqlı əlaqəsində təbiətdən istifadə olunması fəaliyyətində ,onun qorunmasında vahid yanaşmanın vacibliyi
- ətraf mühtə təsir edən zərərli təsirlərin azaldılması məqsədilə təbii resurslardan istifadənin effektivliyinin yüksəldilməsini, onların istehsalı və tullantıların təkrar emalının həyata keçirilməsini
- kompleks emalı, material və enerji tutumlu istehsalların azaldılması üçün metod və yolların müəyyənləşdirilməsini
- urbonizasiyanın səmərəliliyi üçün dayanıqlı ekoloji-iqtisadi inkişafın yollarını, məhsuldar qüvvələrin bazar iqtisadiyyatında təsərrüfat mexanizminin təkmilləşdirilməsi və fəaliyyətində biliklər sisteminin formalaşdırılmasını

VIII. Prerekvizitlər

Yoxdur.

IX. Fənnin mühazirə mövzuları

Fənnin tədrisi prosesində tələbələrə aşağıdakı mövzularda mühazirələr təqdim ediləcək:

1. Şəhərləşmə və yeni sivilizasiya mədəniyyəti və əxlaqı
2. Ekoloji iqtisadi sistem və aqroekoloji qiymətləndirmə
3. Şəhərləşmənin və atmosferə tullantıların ekoloji yaratdığı ekoloji problemlər

4. Ekosistemlərdə maddələr dövrünün və insan amilinin şəhərləşməyə təsiri
5. Urbanizasiya və iqtisadi ekologiyalaşdırma
6. Azərbaycan respublikasında şəhərləşmə və onun ekoloji pasportlaşması
7. Ekoloji və şəhərləşmə riskləri və təbiətin çirklənməsinə görə ödənişlər

X. Fənnin mühazirə mətnləri

Fənnin bütün mövzuları üzrə mühazirə mətnləri, müzakirə sualları və tapşırıqlar, habelə müxtəlif növ məşğələ materialları elektron formatda Universitetin saytında “Virtual universitet” bölməsində (www.vu.aseu.az) yerləşdirilir.

XI. Mövzuların məzmunu və tədris-tematik bölgüsü VƏ ƏDƏBİYYAT(SƏHİFƏLƏR)

Həftə	Mövzuların adı	Mövzunun əsas məzmunu	Saat	Mühazirə tarixi
1	Şəhərləşmə və yeni sivilizasiya mədəniyyəti və əxlaqı Ədəbiyyat: 1.O.H. Тюкавина, Урбоэкология : учебное пособие, 2016 2.В.В.Владимиров Урбоэкология: конспект лекций. – М.: МНЭПУ, 3.R.Ş.Həsənov “Ətraf Mühitin İqtisadiyyatı”, 2018. 4.Q.Məmmədov, M.Xəlilov “Ekologiya və Ətraf Mühitin Mühafizəsi”, 2005	1.”Şəhərləşmə və ekologiya” fənninin predmeti, metodu və tədqiqat üsulları 2. Şəhərləşmənin mahiyyəti və inkişaf xüsusiyyətləri 3. Dünyanın müasir siyasi xəritəsinin formalaşmasında şəhərləşmənin əhəmiyyəti 4. Müasir ekologiyanın struktur sxemi və onun formalaşmasının ekoloji amilləri 5. Ekoloji normalar və onların tətbiqi mənbələri 6.Yeni sivilizasiya dövrünün mədəniyyəti və əxlaqı 7.Azərbaycan Respublikasının əhalisi, əhali sayının dinamikası və cins, yaş tərkibi 8. Siyasi ekologiya və ekoloji təhsil 9.Ekoloji hüquq, ekoloji normalar və monitoring 10.Demoqrafik partlayış	2	09-01-25
2	Ekoloji iqtisadi sistem və aqroekoloji qiymətləndirmə Ədəbiyyat: 1.R.Ş.Həsənov “Ətraf Mühitin İqtisadiyyatı”, 2018	1.Ekoloji iqtisadi sistemin mahiyyəti və məzmunu 2.Ekosistemlərin müqayisəli səciyyəsi 3.Şəhər ekosistemlərinin xarakterik cəhətləri 4. Şəhərləşmənin ekoloji istiqamətləri 5.Texnologiya prosesi və onun təsirləri	2	15-01-25

	<p>2.Q.Məmmədov, M.Xəlilov “Ekologiya və Ətraf Mühitin Mühafizəsi”, 2005</p> <p>3.Тетиор А.Н. Городская экология: учебное пособие. – М.: Академия,2008.</p>	<p>6.İstehsal amilləri - ekoloji təhlükəsiz məhsul anlayışı</p> <p>7.Yeyinti məhsullarının aqroekoloji xarakteristikası</p> <p>8.Qida məhsullarının sertifikatlaşdırılması</p> <p>9.Əməyin fiziologiyası, iş zamanı sərf edilən enerji və orqanizmdə baş verən dəyişikliklər</p> <p>10.Ekoloji konsaltinq</p>		
3	<p>Şəhərləşmənin və atmosfərə tullantıların ekoloji yaratdığı ekoloji problemlər</p> <p>Ədəbiyyat:</p> <p>1.R.Ş.Həsənov “Ətraf Mühitin İqtisadiyyatı”, 2018</p> <p>2. О.Н. Тюкавина, Урбозэкология : учебное пособие, 2016.</p> <p>3.НəsənovR.Ş. Ekologiya. Bakı-2012</p>	<p>1. Ətraf mühit amillərinin şəhər mühitinə təsiri</p> <p>2. Torpaq amilinin şəhərin inkişafına təsiri</p> <p>3. Şəhər və atmosfer arasında qarşılıqlı əlaqə</p> <p>4. Şəhər və hidrosfer arasında qarşılıqlı əlaqə</p> <p>5. Şəhərlərin yaşllaşdırılması problemi</p> <p>6.Atmosferin kimyəvi tərkibi və onun insan orqanizminə təsiri</p> <p>7.Havada olan mexaniki qatışıqlar, aeroxollar (toz hissəcikləri)</p> <p>8.Aeroxolların mənşəyi, tərkibi və atmosferdə paylanma xüsusiyyətləri</p> <p>9.Qlobal temperatura karbon qazının təsiri</p> <p>10.Atmosfer havasının ekoloji mühafizəsi</p>	2	16-01-25
4	<p>Ekosistemlərdə maddələr dövrünün və insan amilinin şəhərləşməyə təsiri</p> <p>Ədəbiyyat:</p> <p>1.R.Ş.Həsənov “Ətraf Mühitin İqtisadiyyatı”, 2018</p> <p>2.Z.Eminov “Coğrafiya”, 2015.</p> <p>3.О.Н. Тюкавина, Урбозэкология : учебное пособие, 2016</p>	<p>1. Təbiətdə maddələr dövrünü</p> <p>2. Aqroekosistemlərin tipləri və funksiyaları</p> <p>3. Atomların biogen miqrasiya qanunları</p> <p>4. Qidalanmanın fizioloji və ekoloji əsasları</p> <p>5. Şəhər landşaftının yaratdığı ekoloji problemlər və aradan qaldırılması yolları</p> <p>6.İnsanla təbii mühitin qarşılıqlı əlaqəsinin optimallaşdırılması</p> <p>7.Şəhər ətrafı zonaların ekoloji strukturu</p> <p>8.Əsas ətraf mühit çirkləndiriciləri və onun insan sağlamlığına təsiri</p> <p>9.Sənaye zəhərləri, ağır metallarla çirklənmə və onların insan sağlamlığına təsiri</p> <p>10. Ətraf mühitin mühafizəsinin əsas istiqamətləri</p>	2	17-01-25

5	<p>Urbanizasiya və iqtisadi ekologiyalaşdırma</p> <p>Ədəbiyyat:</p> <p>1. R.Ş.Həsənov “Ətraf Mühitin İqtisadiyyatı”, 2018</p> <p>2. Həsənov R.Ş. Ekologiya. Bakı-2012</p>	<p>1.Urbanizasiya və ətraf mühitin qarşılıqlı əlaqəsi</p> <p>2. Urbanizasiya səviyyəsi, urbanizasiya prosesində şəhər və kənd əhalisi</p> <p>3.Taraz və nataraz urbanizasiya prosesi</p> <p>4.Urbanizasiya prosesində yerli idarəetmənin rolu</p> <p>5.Urbanizasiya siyasətinin məzmunu və növləri</p> <p>6.Şəhərləşmə, ekoloji problemlər və Piqu vergisi</p> <p>7.Dünya iqtisadiyyatının dinamikası və artımın həddi</p> <p>8. Müasirliyin qlobal tipologiyası (Abşeron iqtisadi rayonu təmsalında)</p> <p>9.Abşeron iqtisadi rayonunun urboekoloji problemləri</p> <p>10.İqtisadi ekologiyalaşdırma və ekoloji normalar</p>	2	22-01-25
6	<p>Azərbaycan respublikasında şəhərləşmə və onun ekoloji pasportlaşması</p> <p>Ədəbiyyat:</p> <p>1.R.Ş.Həsənov “Ətraf Mühitin İqtisadiyyatı”, 2018</p> <p>2.V.Rüstəmov, Sosial-İqtisadi Təhlil Departamenti, Baş məsləhətçi, Məqalənin istinad edildiyi “Azərbaycanda daxili miqrasiya və urbanizasiyanın sosial aspektləri” adlı hesabatın tam mətni ilə http://stm.az/uploads/25d09-hesabat-miqrasiya-6.pdf</p> <p>3.F.MƏMMƏDOV, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Strateji</p>	<p>1.Əhali artımı dinamikası və onun təyin olunma üsulları</p> <p>2.Azərbaycan Respublikasında şəhərləşmənin vəziyyəti</p> <p>3.İdarəetmənin və istehsalın inkişafına görə Azərbaycanın şəhər tipli yaşayış məntəqələrinin təsnifatı</p> <p>4.Əhalinin milli tərkibi və miqrasiyası</p> <p>5.Şəhər yaşayış məntəqələri</p> <p>6.Əhali artımının dinamikası və onun təyin olunma üsulları, Azərbaycan Respublikasında şəhərləşmənin müasir vəziyyəti</p> <p>7.Bakı şəhərində şəhərləşmənin dinamikası</p> <p>8.Azərbaycan Respublikasında şəhərləşmə siyasəti</p> <p>9.Rəqqasvari miqrasiya və onun yaratdığı urboekoloji problemlər</p> <p>10.Şəhərlərin ekoloji pasportlaşdırılması</p>	2	24-01-25

	<p>Araşdırmalar Mərkəzinin direktoru, Azərbaycan.-2013.- 4 aprel.- S.4.</p> <p>4.V.QASIMLI, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Strateji Araşdırmalar Mərkəzinin şöbə müdiri, Azərbaycan.-2013.- 4 aprel.- S.4.</p> <p>5.Əfəndyev V.Ə. Urbanizasiya və Azərbaycanın şəhər yaşayış məskənləri. Bakı: Bakı Universiteti, 2002</p>			
7	<p>Ekoloji və şəhərləşmə riskləri və təbiətin çirklənməsinə görə ödənişlər</p> <p>Ədəbiyyat:</p> <p>1.R.Ş.Həsənov “Ətraf Mühitin İqtisadiyyatı”, 2018</p> <p>2.Həsənov R.Ş. Ekologiya. Bakı-2012</p>	<p>1.Maddi nemətlər istehsalında insan amili</p> <p>2.Dünya əhalisinin sağlamlıq problemləri</p> <p>3.Sağlamlıq böhranının əsas aspektləri</p> <p>4.Elektron tullantılarla ətraf mühitin çirklənməsi</p> <p>5.Elektron tullantılar, informasiya təhlükəsizliyi və ekoloji informatika</p> <p>6. Çirklənməyə görə ödənişlər A.Piqu vergisi</p> <p>7.Ətraf mühitin çirklənməsindən yaranan sosial-iqtisadi zərərin (birbaşa, analitik və empirik üsullarla) hesablanması</p> <p>8.Atmosferin çirklənməsinə görə ödənişlərin norma və miqdarının müəyyən olunması</p> <p>9.Su hövzələrinə zərərli maddələrin atılmasına görə ödənişlərin müəyyən olunması</p> <p>10.Tullantıların yerləşməsinə görə ödənişlərin müəyyən olunması</p>	2	27-01-25
	Yekun		14	14
Final imtahanı				

XII. Seminar-məşğələlər: hazırlıq və qiymətləndirmə

Seminar-məşğələ dərslərində tələbə öz fikirlərini məntiqi ardıcılıqla ifadə və izah etməyi, habelə arqumentlərlə əsaslandırmağı bacarmalıdır. Buna nail olmaq üçün tələbə:

- 1) Seminar məşğələsinin hər bir mövzusu üzrə müzakirəyə çıxarılan suallarla diqqətlə tanış olmalı;
- 2) Müvafiq mühazirə materiallarını diqqətlə öyrənməli;
- 3) Mövzu üzrə tövsiyə edilən ədəbiyyatı oxumalı və öyrənməli;
- 4) Seminar məşğələsində müzakirəyə çıxarılan hər bir sual üzrə qısa çıxış hazırlamalı;
- 5) Mövzu üzrə verilən praktik tapşırıqlar və məsələləri yerinə yetirməklə praktik bacarıqlara yiyələnəlidir.

Tədris semestr əsaslı təşkil oluncaq və bakalavr səviyyəsi üzrə qiymətləndirmə hər biri 50 bal formalaşdıran cari və aralıq qiymətləndirmə (toplam 100 bal) əsasında həyata keçirilir. Cari qiymətləndirmə bakalavrların bilik və bacarıqlarının semestr ərzində qiymətləndirilməsi, aralıq qiymətləndirmə isə imtahan sessiyası zamanı həyata keçirilən qiymətləndirmədir.

Cari qiymətləndirmə üzrə 50 bal tələbələrin semestr ərzində topladıqları aktivlik və ara qiymətləndirmə ballarının cəmlənməsi ilə formalaşır. Aktivlik balı hər bir fənn üzrə semestr ərzində maksimal 20 bal ola bilər və bu bal tədrisi mühazirə və seminar dərsləri ilə həyata keçirilən fənlərdə seminar dərslərində alınan ballar əsasında formalaşır.

Hər semestrin əvvəlində bakalavrlara təqdim edilən sillabuslarda hər bir fənn üzrə aktivlik balının necə formalaşması qaydası göstərilir.

Seminar dərslərində və praktik məşğələlərdə qiymətləndirmə 10 ballıq şkala əsasında həyata keçirilir və həmin ballar EDUMAN sistemində aşağıdakı nisbətlərdə hesaba alınır:

- 10 bal = 5 bal
- 9 bal = 4,5 bal
- 8 bal = 4 bal
- 7 bal = 3,5 bal
- 6 bal = 3 bal
- 5 bal = 2,5 bal
- 4 bal = 2 bal
- 3 bal = 1,5 bal
- 2 bal = 1 bal
- 1 bal = 0,5 bal

Seminar dərslərində (qabiliyyət tələb edən fənlər istisna olmaqla) alınan ballar əsasında formalaşan yekun aktivlik balı aşağıdakı düsturla müəyyən edilir:

$$B = (((b_1+b_2+b_3+\dots+b_n)/s)*m)/10$$

Burada,

B - yekun aktivlik balı;

b - seminar dərslərində alınan müxtəlif ballar;

s - semestr ərzində verilən cavabların sayı;

m - aktivlik balına ayrılan maksimal bal;

10 - bir seminar dərslərində toplanan maksimal baldır.

Bakalavr semestr ərzində cəmi 4 dəfə, hər dəfə isə 10 bal aldığı halda maksimal aktivlik balını - 20 balı toplamış olur. Bu halda nəticə sistemdə $((10+10+10+10)/4)*20/10 = 20$ olaraq hesaba alınır.

Maksimal bal toplaya bilməyənlər isə istədiyi halda 5-ci, 6-cı, 7-ci və s. dəfə cavab verməklə aktivlik balı toplaya bilərlər. Bu zaman müəllim ilkin olaraq həmin qrupda ümumilikdə 4 dəfə cavab verməyənlərdən başlamaqla növbəlilik prinsipi əsasında bakalavr və ya magistrantların cavab verməsi üçün imkan yaradır.

Tələbələr semestr ərzində seminar dərslərində 4 dəfədən az cavab verdiyi halda çatışmayan cavab sayı sistem tərəfindən "0" bal olmaqla nəzərə alınır. Məsələn, əgər hər hansı təhsilalan bir fənn üzrə semestr ərzində cəmi 2 dəfə seminar dərslərində cavab verib və hər dəfə 10 bal aldığı halda onun yekun aktivlik balı hesablanan zaman həmin təhsilalanın nəticəsi $((10+10+0+0)/4)*20/10$ kimi

hesablanır. Seminar dərində ümumiyyətlə balı olmayan tələbənin aktivlik balı isə “0” bal hesab edilir.

Semestr ərzində təhsilalanların hər bir fənn üzrə topladığı nəticə tam olmadığı halda semestrin sonunda sistem tərəfindən adi riyazi qaydada həmin nəticələr yuvarlaqlaşdırılır (məs. 6,5 bal – 7 bal kimi nəzərə alınır).

Ara qiymətləndirmə - hər bir fənn üzrə semestr ərzində maksimal 30 bal formalaşdıran və ilk 7 tədris həftəsi ərzində keçilmiş mövzular üzrə (7-ci həftə də daxil olmaqla) aparılan qiymətləndirmədir. Ara qiymətləndirmə mərkəzləşdirilmiş qaydada test və ya yazılı üsulla 8-ci və 9-cu tədris həftələri ərzində keçirilir və təhsilalanlara həmin dövrə qədər mühazirəsi tamamlanmayan mövzu üzrə test və ya yazılı cavablandırılan sual təqdim edilmir. Fənlər üzrə (alt qrup fənləri də daxil olmaqla) ara qiymətləndirmə tədris prosesi dayandırılmadan bakalavriat səviyyəsində əks dərəcə növbələrində, magistratura səviyyəsində isə cədvəl üzrə dərəcə olmayan günlərdə, zərurət yarandığı halda isə şənbə günlərində keçirilir. Şənbə günləri ara qiymətləndirmə ilə əlaqədar əmək fəaliyyəti göstərən əməkdaşlara onların istəklərinə uyğun olaraq ara qiymətləndirmənin keçirildiyi təqvim ayı ərzində əlavə istirahət günü - “əvəzgün” verilir.

Ara qiymətləndirmənin cədvəli bir fənn - bir gün prinsipinə əsaslanmaqla ardıcıl günlər üzrə tərtib olunur və 6-cı tədris həftəsinin sonuna qədər UNEC-in saytında elan edilir.

Test üsulunda keçirilən ara qiymətləndirmə zamanı hər bir fənn üzrə təhsilalanlara 30 test təqdim olunur. Testlərin hər biri 1 balla qiymətləndirilir və səhv cavablandırılmış testlər düz cavablara təsir etmir. Yazılı üsulunda keçirilən ara qiymətləndirmə zamanı isə hər bir fənn üzrə təhsilalanlara 3 sual təqdim olunur. Bu qiymətləndirmə zamanı hər bir təhsilalana fənlərin xüsusiyyəti nəzərə alınmaqla müxtəlif vaxt müddətləri verilir. Bu vaxt müddətləri UNEC Elmi Şurasının qərarı ilə müəyyən edilir.

Ara qiymətləndirmə üzrə üzrlü imtahanları 11-ci tədris həftəsi ərzində eyni qaydada ardıcıl günlərdə keçirilir.

Fənlər üzrə ara qiymətləndirmə onların tədrisi formasından (əyani, hibrid və ya online) asılı olmayaraq universitetin imtahan zallarında və ya bu məqsədlə müəyyən edilən auditoriyalarda test, qarışıq və ya yazılı üsullardan birinin istifadə edilməsi ilə keçirilir. Bu qiymətləndirmə üzrə nəticələr kağız formasında arxivləşdirilmir.

XIII. Fənn üzrə kurs işi

Fənn üzrə kurs işi nəzərdə tutulmayıb.

XIV. Dərsə davamiyyət

Bakalavriat səviyyəsi üzrə təhsilalanlara 75%-lik davamiyyət limiti tətbiq edilir. Fənn üzrə bu həddi aşanlar həmin fənn üzrə aralıq qiymətləndirməyə (sessiya imtahanına) buraxılmır. Davamiyyət limitini aşmayan əyani təhsilalanlar üçün həmin fənn üzrə davamiyyətə görə bal verilmir.

XV. Aralıq qiymətləndirmə

Aralıq qiymətləndirmə - test, yazılı, qarışıq, şifahi və ya qabiliyyət imtahanı üsullarından biri ilə hər semestrin sonunda keçirilən sessiya imtahanıdır. Bu imtahanlarda təhsilalanların qiymətləndirilməsi 50 bal üzərindən hər bir imtahan üsulu üzrə müəyyən edilən qaydada həyata keçirilir.

Aralıq qiymətləndirmə semestr ərzində keçilmiş bütün mövzular üzrə tərtib edilən testlər, yazılı və ya şifahi imtahan sualları (qabiliyyət tələb edən fənlər istisna olmaqla) əsasında həyata keçirilir. Bu qiymətləndirmənin cədvəli imtahanlar arasında minimum 2 gün fasilə verilməklə tərtib olunur. İmtahan cədvəli 13-cü tədris həftəsində UNEC-in saytında elan edilir.

Test üsulunda keçirilən aralıq qiymətləndirmə zamanı hər bir fənn üzrə təhsilalanlara 50 test təqdim olunur. Testlərin hər biri 1 balla qiymətləndirilir və səhv cavablandırılmış testlər düz cavablara təsir etmir. Yazılı üsulunda (qabiliyyət tələb edən fənlər istisna olmaqla) keçirilən aralıq qiymətləndirmə zamanı isə hər bir fənn üzrə təhsilalanlara 5 sual təqdim olunur. Bu

qiymətləndirmə zamanı hər bir təhsilə alanə fənlərin xüsusiyyəti nəzərə alınmaqla müxtəlif vaxt müddətləri verilir. Bu vaxt müddətləri UNEC Elmi Şurasının qərarı ilə müəyyən edilir. Aralıq qiymətləndirmə üzrə üzrlü imtahanları (texniki problem yaranmış imtahanlar da daxil olmaqla) sessiya bitdikdən sonra eyni qaydada ardıcıl günlər ərzində keçirilir.

Fənlərin tədrisi formasından (əyani, hibrid və ya online) asılı olmayaraq bütün imtahanlar universitetin imtahan zallarında və ya bu məqsədlə müəyyən edilən auditoriyalarda test, qarışıq, yazılı, şifahi və ya qabiliyyət imtahanı üsullarından birinin istifadə edilməsi ilə keçirilir. Bu qiymətləndirmə üzrə nəticələr kağız formasında arxivləşdirilir.

Tədris növlərinə müvafiq olaraq fənlər üzrə cari və aralıq qiymətləndirmə aşağıdakı qaydada və bal nisbətində həyata keçirilir:

Tədrisi mühazirə və seminar dərslərindən ibarət olmaqla həyata keçirilən fənlərdə cari qiymətləndirmə üzrə 50 balın 20 balı aktivlik balı hesabına (10 bal = 5 bal nisbətində seminar dərslərində toplanan bal), 30 balı isə ara qiymətləndirmə əsasında təmin edilir. Aralıq qiymətləndirmə üzrə 50 bal - test və ya yazılı üsulla keçirilən sessiya imtahanı əsasında formalaşır.

XVI. Yekun imtahan

Fənnin tədrisinin sonunda bir dəfə yekun imtahan təşkil olunur. Tələbənin imtahandakı cavabı 0-50 bal aralığında (maksimum 50 bal) qiymətləndirilə bilər. İmtahan yazılı formada yaxud test qaydasında təşkil olunur. Fənn üzrə imtahan sualları yaxud testlər mühazirə mətnləri və məşğələ dərslərinin məzmununa uyğun olaraq tərtib edilir.

Yekun imtahanda tələbə minimum 17 bal toplamazsa, onda imtahana qədər yığılan ballar toplanmır, tələbə bu fəndən krediti qazanmır və onun fənn üzrə akademik borcu qalır.

İmtahanın nəticələrinin qiymətləndirilməsi ilə bağlı tələbənin hər-hansı şikayəti olarsa, tələbə Universitetdə müəyyən olunmuş ümumi qaydalar əsasında Apellyasiya Komissiyasına müraciət edə bilər.

XVII. Fənn üzrə yekun qiymətləndirmə

Fənn üzrə tələbələrə yekun biliyi 100 ballıq sistem üzrə qiymətləndirilir. Balların maksimum miqdarı -100 baldır.

Yekun imtahandan sonra tələbənin fənn üzrə topladığı bütün ballar toplanır və yekun qiymət (bal) hesablanır.

İstiqamət	Ballar	Faiz
İmtahan (final)	50	50 %
Seminar (məşğələ) və ya laborator dərslərin nəticələrinə görə	30	30 %
Tələbələrə sərbəst işinə görə	10	10%
Davamiyyət	10	10 %
Cəmi:	100	100 %

Fənn üzrə semestr ərzində (imtahana qədər və imtahanda) tələbənin topladığı balın yekun miqdarına görə onun yekun biliyi aşağıdakı kimi qiymətləndirilir:

- 51 baldan aşağı olduqda - “qeyri-kafi” – **F**
- 51-60 bal - “qənaətbəxş” – **E**
- 61-70 bal - “kafi” – **D**
- 71-80 bal - “yaxşı” – **C**
- 81-90 bal - “çox yaxşı” – **B**

91-100 bal - “əla” – A

Tələbənın topladıđı yekun bal 51 baldan aşıđı olduqda (yəni onun biliyi “qeyri-kafi” qiymətləndirildikdə) tələbə bu fəndən krediti qazanmır və onun fənn üzrə akademik borcu qalır.

Tərtib etdi:

“İctimai idarəetmə və sosial innovasiyalar”

kafedrasının dosenti,

i.e.n., dos. Q.S.Bayramov